

Israëlzondag 8 mei 2011

Materiaal ten behoeve van kerkdiensten in de VPKB

Vooraf: een zondag speciaal voor 'Israël'

De commissie 'Jodendom' van de VPKB-Coördinatie 'Dialogo' biedt zoals in voorgaande jaren materiaal aan voor het inrichten van de Israëlzondag, die dit jaar valt op 8 mei. Deze datum is in de buurt van de dag van de Sjoa en is in 2011 tevens de herdenkingsdag van het einde van wereldoorlog II.

'Israël' is zo'n naam met vele betekenissen: het volk Israël dat door Mozes werd uitgeleid; het noordelijke rijk Israël in onderscheid tot Juda; het latere Israël ofwel het joodse volk zoals het leeft en zijn gebeden zegt in het aloude land of in de diaspora; en de moderne staat Israël die bijna dagelijks in onze media verschijnt. En ook christenen die het Oude en Nieuwe Testament lezen herkennen zich op de een of andere manier in 'Israël'.

Wij mogen die verschillende betekenissen niet met elkaar vermengen, maar wij kunnen ze ook niet geheel los zien van elkaar. Voor Joden, waar ook ter wereld, is de staat Israël een onvervangbaar element van hun identiteit, en de gebeurtenissen aldaar raken hen direct. De beklemmende geschiedenis in Europa, de *Sjoa* of Holocaust, speelt daarbij altijd mee op de achtergrond. Vallen er raketten op dorpjes in het zuiden of het noorden van Israël, dan speelt de oude angst voor de vernietiging op. Vandaar ook de kracht van het spookbeeld van een nucleair bewapend Iran.

Maar er is ook het verhaal van de *Nakba* of Ramp, de naam waarmee de Palestijnen de geschiedenis van vlucht, verdrijving en ontrechting aanduiden, die hen overkomen is bij de stichting en de voortgaande expansie van de Joodse staat. De meeste Joden kunnen of willen dit verhaal niet horen, beheerst als zij worden door het verhaal van de *Sjoa*. Ook vele Christenen die met de Joden sympathiseren zijn doof voor het verhaal van de Palestijnen. De tweede Intifada van 2000-2002, met de blinde zelfmoordterreur die honderden Joodse slachtoffers maakte, heeft het er niet makkelijker op gemaakt. En dan was er de Gaza-oorlog van eind 2008, waarin massaal Israëliësch geweld een eind moest maken aan de Hamas-raketten, tegen de prijs van grootscheepse vernietiging van de leefomgeving en 1400 Palestijnse doden.

De commissie Jodendom van de VPKB sluit zich aan bij diegenen die aansporen om *beide verhalen* te horen, *Sjoa* en *Nakba*. Hoe kunnen wij onze solidariteit met de Joden en hun 'moederland' Israël bewaren zonder de stem van de Palestijnen te negeren? Hoe kunnen wij onze verbondenheid met de Palestijnen vormgeven zonder de stem van het volk Israël te vergeten? Daarbij willen wij ook aandacht schenken aan de benarde positie van de Palestijnse Christenen, die tussen twee vuren zitten en van wie er steeds meer emigreren. De wereldwijde polarisatie tussen 'de Islam' en 'het Westen' en de rol van de moderne media hierbij maken het allemaal niet makkelijker.

In het licht daarvan hebben de werkgroepen 'Jodendom' en 'Islam' samen een *Platform Jodendom – Christendom – Islam* opgericht voor ontmoeting, gesprek en discussie tussen Joden, Christenen en Moslims in België. Een eerste activiteit zijn twee informatieve avonden over Israël-Palestina. Noteert u de data alvast: maandagavond 30 mei 2011 en zondagavond 4 september 2011, met Joodse en Palestijnse sprekers uit België en Israël.

Met dit alles in ons hoofd willen wij ons op deze speciale zondag verzamelen rondom de Schriften en samen beluisteren wat de naam van Israël ons kan zeggen. Wij bieden de volgende onderdelen ter overweging en voor gebruik naar eigen inzicht:

1. Exegetisch-hermeneutische aantekeningen bij de lezingen voor zondag 8 mei 2011 volgens het Oecumenisch Leesrooster;
2. Exegetisch-hermeneutische aantekeningen bij de synagogale lezingen voor zaterdag 7 mei;
3. Gebeden voor 'Israëlzondag';
4. Een nieuwe verklaring van Protestanten en Joden in Zwitserland *'in gegenseitiger Achtung auf dem Weg'* - *'Ensemble sur le chemin du respect'*
5. *'Kerk en Israël'* - *'Church and Israel'*, Dossier 6 van de protestantse kerken in Europa (Leuener Kirchengemeinschaft) bestaat 10 jaar en wordt in juni herdacht en geëvalueerd.

Namens de commissie-Jodendom:
Willem Douwes
Peter Tomson
Gerard Willems
Danny Rouges

1. Lezingen Oecumenisch Leesrooster

8 mei 2011 is de derde zondag van (= tweede na) Pasen, bij de Lutherse genaamd *Misericordia Domini*.

Profetenlezing: Jesaja 43:1-12

Het Jesaja-gedeelte is genomen uit de grote zangen van de 'tweede Jesaja' over de 'verlossing': de bevrijding van Israël uit de Babylonische ballingschap. Het is een tweede uittocht, door het water, door rivieren, door het vuur... steeds gaat God, 'de Heilige van Israël', met hen.

In het tweede gedeelte (vanaf vers 9) wordt Israël opgeroepen als Gods getuige, te midden van de volkeren. Een rabbijnse uitleg benadrukt de wederkerigheid van de relatie tussen God en zijn volk: ' "Jullie zijn mijn getuigen, luidt het woord des Heren, en Ik ben God" (Jes 43:12) – wanneer jullie mijn getuigen zijn, ben Ik God, maar wanneer jullie mijn getuigen niet zijn, zou je haast kunnen zeggen dat Ik niet God ben' (Sifré Deuteronomium 346, ed. Finkelstein p. 403).

Antwoordpsalm: Psalm 116:10-19

Epistel: 1 Petrus 1:17-23

Wellicht hierbij gekozen omdat het evangelie over Petrus gaat. De brief wil aan Paulus' metgezel Silvanus gedictieerd zijn, in Rome ('Babylon'), waar dan ook Marcus verblijft (1 Petr 5:12-13). Marcus was Petrus' tolk volgens de traditie (Irenaeus bij Eusebius, Kerkgeschiedenis 5.8.2-3).

De brief spreekt van beproevingen omwille van 'de naam van Christus' (4:12). Petrus wordt voorgesteld als 'getuige van het lijden van Christus', maar ook als 'deelgenoot van de heerlijkheid die zal geopenbaard worden' (5:1). In ons gedeelte gewaagt hij van 'het kostbare bloed van Christus, als van een onberispelijk en vlekkeloos lam', hem 'die God opgewekt heeft uit de doden en hem heerlijkheid gegeven' (1:19, 21).

Jesus wordt reeds met een Paaslam vergeleken door Paulus (1 Kor 5:7). Sinds de middeleeuwse theologie (Anselmus) hebben velen moeite met de gedachte dat God 'bloed moest zien' om ons te kunnen vergeven. Misschien kunnen we het minder systematisch, meer homiletisch, zo zien dat het samenvallen van Jezus' sterven met het Pesachfeest wordt terugherkend in het bijbelse motief van het lam dat geslacht wordt voor het feest. Het is een beeld dat met name aanspreekt in situaties van

vervolging, zoals in 1 Petrus, maar ook in het Evangelie en de Openbaring van Johannes (Joh 1:29, 36; Openb 5:6, 12 enz.).

Evangelie: Johannes 21:1-14

Na de Opstanding neemt Simon Petrus, de typische twijelaar, resoluut het initiatief om samen met de andere leerlingen weer te gaan vissen. Ze vangen niets. Dan komt Jezus en laat ze een grote hoeveelheid vis vangen, 153 stuks (een zgn. “driehoeksgetal”, volheid...). Jezus houdt maaltijd met ze, brood en vis. Het is de derde maal dat de Opgestane zich aan de leerlingen vertoont. In het vervolg wordt Petrus tot driemaal toe opgeroepen om Jezus’ “schapen” te hoeden.

In Handelingen wordt Petrus de voorman van de eerste gemeente. Later gelden hij en Paulus samen als steunpilaren van de vroege Kerk in Rome. Met Jakobus wordt hij dan tevens een centrale figuur in een groep joods-christelijke geschriften (de ‘Pseudo-Clementina’).

Zondagslied: het Oecumenisch Leesrooster kiest hier voor *Tussentijds* 174, ‘Zingt Jubilate’ van Willem Barnard. Een beetje vreemd, want pas de volgende zondag heet ‘Jubilate’.

Alternatieve oudtestamentische lezing. Als alternatief suggereert het Oecumenisch Leesrooster Genesis 4, als deel van een baanlezing begonnen met Genesis 1 in de Paasnacht en Genesis 2 op Paasmorgen. In dat geval klinkt deze zondag de kwetsbare naam van Abel, ‘zuchtje’, de mens wiens bloed van de akker roept tot God in de hemel, en van Kaïn, impulsief broedermoordenaar en nochtans geroepen als zijns broeders hoeder.

Een van de ‘impulsen’ die hier op de loer liggen (vgl. Gen 4:7) is het ‘slachtofferisme’ of ‘victimisme’, het koesteren of prefereren van de slachtofferrol en van daaruit de andere partij beoordelen. In het Midden-Oosten, concreet: tussen Joden en Palestijnen, is een grootscheepse ‘slachtofferistische’ rivaliteit gaande, willens en wetens ondersteund door de media: welke kant heeft / maakt de meeste of de ergste slachtoffers? Daarmee komt de vrede geen millimeter dichterbij, en het leidt niet tot gerechtigheid maar tot roepen om wraak.

2. Synagogale lezingen

Voor wie daarin belang stelt bespreken wij ook de Tora- en Profetenlezingen in de synagogen van de voorafgaande sabbat, zaterdag 7 mei 2011.

Tora: Leviticus 21:1-24:23

Dit is de ‘parasja’ (afdeling) *Emor*, ‘Spreek (tot de Israëlieten...)’. Mozes moet spreken over de praktische wetten voor de heiliging van de priesters en de jaarcyclus van sabbatten en feesten. ‘Heilig’ is in de bijbel geen kwaliteit, geen statische eigenschap, maar een werkwoord. Binnen de tijd worden dagen geheiligd, binnen het volk worden mensen apart gezet: een jaargang van dagen gereserveerd voor de ontmoeting voor Gods aangezicht, en een ploeg van mensen die beurtelings dienst doen om deze ontmoeting te organiseren. Ziedaar in een notendop waar het in liturgie en eredienst om gaat – in het oude Israël, in het Jodendom, en vandaar ook in de Kerk.

Profeten: Ezechiël 44:15-31

In het bijbels verhaal is het ideaal van Mozes verzand in afgoderij en moreel bederf, en daarop moest de bloem der natie in ballingschap gaan. Ezechiël de priester zit aan de rivier de Kebar in het land der Chaldeeën en ziet visioenen van de heilige stad en de verwoeste tempel, maar ook van de tempel herbouwd en van de troostende Aanwezigheid van God, zelfs in de ballingschap (vgl. Ez 1; 3; 40). De priester ziet, in alle details, de inrichting van de tempel en de procedures van de priesters, en zo herhaalt hij in dit gedeelte de heiligingswetten voor de priesters. Hierin steken soms gevoelige afwijkingen van wat door Mozes voorgeschreven is, waaraan latere schriftgeleerden nog hun handen vol zouden hebben. Maar voor de priester-profeet overheerst de vreugde die hem naar Gods huis voert (vgl. *Tussentijds* nr. 1).

3. Gebeden

God van Abraham, Isaïc en Jacob,
Koning van Israël,
Heilige God,
uw goedheid belijden wij zoals U ons die geeft;
uw grootheid bezingen wij zoals U die uitstraalt;
uw liefde zoeken wij dag aan dag zoals U ze ons bewijst.
U bidden wij om bijstand: voor onze naaste en onszelf .
U vragen wij om bezieling: voor wie U zoekt , zoals wij.
U smeken wij om erbarmen voor wie hulp zoeken, vrede,
gerechtigheid;
om erbarmen voor wie een uitweg vraagt
uit haat en geweld.

Wil ons ieder, vriend en vijand, verdraagzaamheid bijbrengen,
geduld, volharding, trouw en doorzettingsvermogen - heel de
wereld rond !

Maak ons overtuigd, dat uw vaste wil tot eenheid en
saamhorigheid, niet zomaar denkbaar, maar bovenal steeds haalbaar is.
Beziel ons met uw vaste wil tot vrede tussen volkeren
en zeker ook tussen ons mensen, ieder op zijn en haar plaats
U bidden wij voor alle volkeren die wij kennen,
veraf en dichtbij.

In het bijzonder voor het volk Israël, dat U geplant hebt.
Een teer plantje: het eerste bewijs van uw liefde,
uw oogappel, het onderpand van uw trouw aan de wereld, onze planeet.
U bidden wij voor Jeruzalem - plein van de vrede voor wie
het wil vatten eerste in een rij van Vredespleinen voor
alle millennia.

U bidden wij voor de Palestijnen en onder hen degenen die oprecht verlangen
en daadwerkelijk streven naar vrede en gerechtigheid voor allen die daar wonen,
alsmede voor de Palestijnse Christenen,
die zoals in veel Arabische landen tussen twee vuren zitten.
U bidden wij dankzij uw trouw voor uw volk Israël - zo ook
voor alle volken - uw kinderen waarnaar uw hart uitgaat.

Genadige God,
er zijn zoveel mensen volwassenen, kinderen, peuters -
die niet weten of niet eens willen weten van een plan voor de wereld.
U bidden wij hier met het oog op ieder mensenkind - wij
kennen die allemaal niet maar U kent ze.
Wij weten van hen allemaal het juiste niet, maar U weet
het precies.
Wij overzien alle zorg en pijn en ramspoed niet, maar U
ziet het, een voor een.
Voor alle ramspoed, met name in Arabische landen, bidden
wij in hun nood om goed bestuur en verzoening.
U bidden wij hier, met het oog op het Midden-Oosten:
erbarm U en kom hen te hulp.
Kom te hulp en kom ook tussenbeide, zolang wij nog machteloos
of tevergeefs onze bemiddelingspogingen volhouden, zolang
als onze sympathie-betuigingen krachteloos blijven en onze
empathie niet overtuigend is.

Genadige God,
ontferm u over ons;
over al uw kinderen, dat is:
in West en Oost,
Noord en Zuid,
gelovig en anders gelovig,
vrijzinnig of niet gelovig.
Ontferm U: uw hart is immers groter
en ruimer dan wij bevatten kunnen.

Barmhartige God, die ons leert bidden
en ons aanmoedigt, telkens opnieuw,
om de ongelijke strijd voor vrede aan te gaan:
wijs ons een weg vooruit!
U smeken wij om inzicht hier
voor zo halfhartige, verscheurde, weifelachtige,
kortaangebonden mensen als we zijn.
U bidden wij immers juist met het oog op degenen die,
in weerwil van alle soort misverstand ,
toch op vrede hopen en toch zelf volhouden
op U hun vertrouwen te stellen.
Help ons, vast te houden aan uw onwrikbare wil tot vrede.

U bidden wij: help ons, de zwalpende zoektocht naar vrede
vol te houden.
Help ons volhouden als we onze weg zoeken:
laverend tussen allerlei veiligheidshekken door,
en zigzaggend om beschermingsmuren en checkpoints heen.
Help ons de weg vinden in uw Geest.
U bidden wij zo, met méér dan menselijke inzet,
verder vooruit te kunnen gaan.
Wij bidden dat een bestand en een standhoudende vrede
zich kan gaan verwezenlijken.
Niet als chaos schiep U de aarde, maar om
te bewonen hebt U haar gevormd.
U bent trouw, waarachtig en rechtvaardig,
nu bidden wij: help ons, stap voor stap,
de weg zo met U te gaan.

4. Samen op de weg naar respect

Eind vorig jaar verscheen als resultaat van 20 jaar gesprekken tussen protestanten en Joden in Zwitserland een eerste gemeenschappelijke verklaring. De tekst – in het Frans en in het Duits – gebruikt de opmaak van de Talmoed: in het midden de eigenlijke tekst en daar rond verklaring, uitleg. Men heeft gewerkt rond drie thema's: vrijheid, de Schrift, verantwoordelijkheid. Centraal staat de vrijheid van elke slavernij, van leven in gemeenschap en bevrijd leven in gemeenschap, waarbij ieder verantwoordelijkheid krijgt en verantwoordelijk is voor elkaar. Als gelovigen en als partners in het gesprek, vinden wij in de Schriften onze inspiratie. Voor Joden begint de openbaring op de Sinaï en voor christenen bij Jezus. Elke generatie moet de teksten verstaan voor de tijd en de omstandigheden waarin men leeft. Een verschillende invulling kan de ander helpen de breedte van de tekst beter te verstaan. Samen hebben wij een verantwoordelijkheid voor de ander en voor een rechtvaardige wereld.

De nieuwe verklaring van Protestanten en Joden in Zwitserland '*in gegenseitiger Achtung auf dem Weg*' - '*Ensemble sur le chemin du respect*' kan besteld en gedownload worden op

5. Kerk en Israël , 'Kirche und Israël-, Church and Israel' (Leuenberg Documents 6)

Bij de presentatie van de tweetalige brochure in 2001 schreef dr. G.F. Willems toen een inleiding. Wij nemen die graag over. Sinds die tijd van toen kan men het internationale gesprek mooi volgen op de site van het ICCJ : <http://www.icrelations.net>.

Sinds de tweede wereldoorlog hebben allerlei nationale of regionale Protestantse Kerken geschriften gepubliceerd over hun verhouding tot het Jodendom. Op hoger, internationaal (of Europees) Protestants niveau is er echter weinig gebeurd. Men kan natuurlijk denken aan enkele vrij korte teksten van de Wereldraad van Kerken te Genève, maar dat is niet louter protestants. Sinds 24 juni 2001 is in deze toestand verandering gekomen. Het was inderdaad op die datum dat te Belfast de vijfde Algemene Vergadering van de Leuenberger Kirchengemeinschaft de tekst van een boekje (88 p. Duits + 76 p. Engels) goedkeurde over **KERK EN ISRAËL, een bijdrage van de Reformatorische Kerken van Europa aan de verhouding van christenen en joden.**

De Leuenberger Kirchengemeinschaft (LKG) is ontstaan in 1973. In dat jaar verenigden zich 98 Protestantse Kerken van Europa door het aanvaarden van de Concordia van Leuenberg; deze 'overeenstemming' houdt volledige kassel- en Avondmaalsgemeenschap in tussen deze kerkgenootschappen. Het gaat om Lutherse-, Calvinistische-, Geünieerde- en Hussitische kerken, maar er is ook een speciale band met de Methodisten van Europa en er bestaan contacten met de Anglicanen. Het doel van de LKG is o.m. de minderheidskerken die bij haar aangesloten zijn te steunen bij hun werk in het wordende Europa. Van bij het begin is de Verenigde Protestantse Kerk in België (VPKB) lid van de LKG. Het secretariaat bevindt zich te Berlijn en de voertaal is veelal het Duits.

De LKG heeft verschillende werkgroepen opgericht om bepaalde studies te produceren en één daarvan was verantwoordelijk voor het boekje 'Kerk en Israël'. De groep vergaderde een eerste maal eind 1996 (Bazel) en na veel andere vergaderingen beëindigde zij haar werkzaamheden in 2001. Namens de VPKB nam ondergetekende aan het groepswork deel.

Het boekje eindigt met een ontroerende en gedurfde schuldbelijdenis, die wij wel liever aan het begin hadden gezien. Hoe dan ook, deze belijdenis zet zo in: *De kerken van de Leuenbergse Kerkengemeenschap erkennen en betreuren hun medeverantwoordelijkheid en schuld tegenover het volk Israël voor de eeuwenlange geschiedenis van christelijke vijandschap jegens de joden. De kerken erkennen hun valse uitleg van bijbelse uitspraken en tradities; zij belijden voor God en mensen hun schuld en bidden God om vergeving. Zij klampen zich vast aan de hoop, dat Gods Geest hen op hun nieuwe wegen voert en begeleidt. [...] Een nieuw geluid!*

Het hele geschrift is eigenlijk een klein compendium van de joods christelijke betrekkingen en bestaat uit drie delen, die door andere auteurs kritisch samengevat worden in de volgende bladzijden. Het *eerste deel* biedt een historisch overzicht van de verhouding Kerk en Israël. Het *tweede deel* geeft een theologisch overzicht en een uitvoerige eigen theologische positiebepaling. Het *derde deel* bevat op de praktijk gerichte richtlijnen.

Voorafgaande aan de weergave van de inhoud, willen wij nog in een aantal punten een algemene appreciatie van het boekje geven.

1. Het zwaartepunt van de studie ligt in het tweede deel, paragraaf twee. Het gaat essentieel om een theologisch dogmatische studie. De rest is vooral oriëntatie.

2. Jodendom en Christendom worden getekend als twee zelfstandige godsdiensten naast elkaar. Men heeft daarbij te maken met een christelijke zelfbevestiging, met inbegrip van de twee naturen leer en de triniteit. Het geloof staat centraal. De twee godsdiensten zijn zo twee statische systemen.
3. Men gunt voluit aan het Jodendom wat men voor zichzelf heeft opgeëist, nl. eigenheid en blijvend bestaansrecht. Men ontkent met klem dat het Jodendom afgedaan zou hebben, of vervangen zou zijn (substitutie). Men ontkent zelfs dat het niet zonder Christus zou kunnen (zie II,3.2.1 en p.83, 157).
4. Als kritiek op het geheel moet men vooral opmerken dat een meer historische (niet dogmatische!) benadering, de relatie tussen de twee godsdiensten zou hebben verduidelijkt en vooral het niet zelfstandige, maar afhankelijke karakter van het Christendom zou hebben aangetoond. Een dochter kan immers niet zonder haar moeder, maar een moeder wel zonder haar dochter!
5. Een historische benadering zou ook een meer kritische behandeling van het Christendom hebben mogelijk gemaakt. Jezus als profeet en Messiaanse figuur verwijst niet naar zichzelf, maar naar de God van Israël als Heer der geschiedenis. Zijn Koningschap reikt van schepping tot voleinding. Hij is daarin uniek en anders dan alle andere goden.
6. Deze brede focus gericht op de geschiedenis van de mensheid met die Ene God, zou de studie een dynamisch karakter hebben gegeven en niet een statisch dogmatisch.
7. De gezamenlijke inzet van Jodendom en Christendom voor de wereld van vandaag en morgen zou tevens de moderne mens meer hebben aangesproken.

(verdere informatie en bestellingen: <http://www.leuenberg.net/162-0-6> ,
waar de tekst in het Duits/Engels ook kan gedownload worden)

dr. Gerard F. WILLEMS